

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' כי תשא תש"פ

שאלות שונות בענין שלוחי מצוה אינן ניזוקין

לאור מחלת הקורונה המתפשטת ר"ל, כמה אנשים הסתפקו אם ראוי לטבול במקוה בערב ש"ק כמנהגם כל שבוע, לא מיבעיא משום חשיבות הטבילה בערב ש"ק כמבואר בפוסקים (הח"א כ' בספרו זכרו תורת משה סי' א' ס"ב וז"ל בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת, יבין בדעתו שנתווסף לו נשמה יתירה עכ"ל), אלא גם משום שאלה של נדר בעקבות ההנהגה טובא שנהגו מדי ערב שבת בשבתו. מקום הספק הוא, האם שייך לומר בזה שלוחי מצוה אינם ניזוקין, או שמא טבילה במקוה ציבורי נחשבת כמקום דשכיח הזיקא.

עוד יש להסתפק בתינוק שנולד בבית חולים, ובעקבות הצורך להשגיח על התינוק, עדיין היה מאושפז ביום המילה, ובמצב הנוכחי הוראות בית החולים הן שאסור להכניס אורחים לברית מילה חוץ מההורים והמוהל, והסתפקו על החשיבות של מילה בנוכחות עשרה גדולים, משום שיש להם אפשרות למול התינוק מחוץ לבית החולים בנוכחות עשרה, אבל זה כרוך באיזה סיכון קטן לתינוק.

מעשה שהיה במוהל שנתבקש ללכת לכפר ערבי כדי למול תינוק יהודי, וידע היטב שאע"פ שהוזמן למול שם ברשות המשפחה, בכל זאת יש גם צד שיש סכנה בדבר, ולכן הסתפק אם הוא חייב ללכת שם, ואם מותר ללכת שם, ואם ע"ז נאמר שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

מקור הסוגי' דשלוחי מצוה אינן ניזוקין

חז"ל דרשו בפסחים (ח:) א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן, כמאן כי האי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר, כלפי שאמרה תורה "לא יחמוד איש את ארצך בעלותך ליראות את פני ה' אלוקיך שלש פעמים בשנה" (פ' כי תשא ל"ד כ"ד), מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה, והלא דברים ק"ו, ומה אלו שדרכן ליזוק, אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן ליזוק, על אחת אחת כמה וכמה (פרש"י וז"ל מתוך שאמרה תורה כך, אנו למדין שהבטיחו הכתוב שלא יזק ממונו, וכש"כ גופו דאין דרכו ליזוק, דאדם אית ליה מזלא, ואינו מהיר להיות ניזק בגופו עכ"ל), אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין, תלמוד לומר "ופנית בבוקר והלכת לאהליך", מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום.

שלוחי מצוה במקום דשכיח הזיקא

עוד מבואר בסוגי' שם, דבמקום דשכיח הזיקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ולכן נפסק בשו"ע בהל' פסח (סי' תל"ג ס"ז) לגבי מצות בדיקת חמץ, שאם יש חור בקיר בין יהודי לאינו יהודי, א"צ בדיקה כלל שמא יאמר כשפים הוא עושה לי ונמצא בא לידי סכנה, והסביר המ"ב (סקל"א) דאע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, היכא דשכיח הזיקא שאני, אבל הוסיף דמ"מ צריך לבטל את החמץ וגם לבדוק לאור היום בערב פסח דבזה לא יבוא הנכרי לחשדו.

נ"מ בין שלוחי מצוה לעושי מצוה

בשיעורי מרן רה"י הגרב"ד פוברסקי (פסחים אות קל"ז) הקשה על לשון הגמ' "שלוחי מצוה אינן ניזוקין", דהול"ל "עושי מצוה אינן ניזוקין", דהרי כשעולה לרגל, עצם ההליכה היא מצוה ולא רק הכשר מצוה כמבואר בריטב"א, וכמו"כ בדיקת חמץ היא מצוה. אמנם בנתן פריו על פסחים (ח. ד"ה והא) הביא בשם המגיד משנה (סוף ה"ל שחיטה פ"ד ה"ט"ז), שהמצוות הם שלוחי הקב"ה, וא"כ השליח למצוה הוי שליח להקב"ה, ולכן אינו ניזוק משום שהשליח מקבל כוחו של המשלח, ולפי דבריו, הגדר של מי שמקיים מצוה הוא שלוחי מצוה ולא רק עושי מצוה. עוד יש לציין מש"כ האוה"ח הק' (פי שמות ד' כ"ה) דשלוחי מצוה אינם ניזוקים משום שהמצוה שהי' עסוק בה, קנה לו פרקליט אחד, והוא המלווה והשומר אותו, ומונע למשחית מלהתקרב אליו.

ד' מקורות בש"ס דשלוחי מצוה אינן ניזוקין

והנה מצאנו דשלוחי מצוה אינם ניזוקין בארבע מקומות בש"ס, א. בהאי סוגי' בפסחים (ח.): במי שעולה לרגל, ב. ביומא (י"א). מעשה בארטבין (פרש"י שם האי"ש) אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של ציפורי, ומצאו קסדור אחד (פרש"י שו"ת) ונטל ממנו אלף זוז, והאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין, היכא דקביע הזיקא שאני (פרש"י עלילות המושל מזומנות תמיד) דכתיב "ויאמר שמואל, איך אלך (פרש"י למשוח את דוד ע"פ הדיבור) ושמע שאול והרגני, ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי" (פי' שבעצם הקב"ה הסכים לטענתו דשכיח הזיקא שאני, ומ"מ נתן לו עצה), ג. בקידושין (ל"ט): במי שעלה לבירה להביא גוזלות לאביו וקיים מצות שילוח הקן, וכשירד נפל ומת, ואע"פ דשלוחי מצוה אין ניזוקין, התם עלה על סולם רעוע וקביע הזיקא, ד. בחולין (קמ"ב). גם הובא האי מעשה.

נ"מ בין שלוחי מצוה אינן ניזוקין ושומר מצוה לא ידע דבר רע

והנה בהרבה מקומות אחז"ל "שלוחי מצוה אינן ניזוקין", ובמקומות אחרים אחז"ל "שומר מצוה לא ידע דבר רע", ובמקומות אחרים אחז"ל "שומר פתאים ה'", וצריך להבין מה הנ"מ ביניהם, ואמנם האחרונים חילקו בכמה אופנים, אבל עדיין צריך להבין החילוק.

י"א דשומר מצוה לא ידע דבר רע היינו בשעת קיום המצוה, ואילו שלוחי מצוה אינן ניזוקין הוא בדרך הליכה למצוה או בחזרה, אבל חילוק זה קשה, דהרי בדיקת חמץ היא מצוה, והגמ' בפסחים (ח. ה) הק' למה פטרו מלהכניס ידו לחורין וסדקין לבדיקת חמץ משום סכנה שמא יש שם עקרב, הא קיי"ל שלוחי מצוה אינן ניזוקין (ואכמ"ל בקושיית האחרונים דכשיש עקרב שכיח הזיקא – עי' ב"ח סי' תל"ג ס"י, ושעה"מ ה"ל חמץ ומצה פ"ב ה"ו ד"ה ובהכ"י, וחק יעקב סי' תל"ג סק"י"ח). הרי מבואר דגם בשעת קיום המצוה נאמר הכלל דשלוחי מצוה אינן ניזוקין.

י"א שהחילוק הוא דשומר מצוה לא ידע דבר רע נאמר כשהוא בעצמו מצווה לקיים את המצוה (עי' ברכ"י אהע"ז סי' ט' סק"א, ושו"ת תורת חסד אהע"ז סי' ה' סק"ג), ואילו שלוחי מצוה אינן ניזוקין מיירי כשאינה מצוה המוטלת עליו, אלא שהוא שליח לקיימה (ועי' בהעמך שאלה שאילתא קס"ט עמוד שי"ט – דהא דשינוי בסוכה כ"ה. דשלוחי מצוה פטורים מהסוכה, ולא שינוי דעוסקי בדבר מצוה פטורים מהסוכה, היינו משום החידוש דגם שלוחי מצוה פטורים אע"פ שהמצוה אינה מוטלת עליהם). ונ"מ טובא לפ"ז, שגם במצוה קיומית נאמר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, אבל חילוק זה קשה, דהרי בדיקת חמץ מוטלת עליו, ואינו רק בגדר שליח לקיים המצוה, וא"כ הגמ' היתה צריכה לומר "שומר מצוה לא ידע דבר רע", במקום שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

אמנם הג"ר שלום שבדרון זצ"ל בהערותיו על הדעת תורה למהרש"ם בה"ל פסח (סי' תנ"ה ס"א עמוד קל"ד בהג"ה) כ' דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ושלוחי מצוה אינן ניזוקין, היינו הך, אבל לענ"ד נראה דיש לחלק טובא ביניהם.

מתי אומרים "שומר מצוה לא ידע דבר רע"

חז"ל אומרים בשבת (ס"ג). כל העושה מצוה כמאמרה (פי' המהרש"א שנאמרה לעשותה לשמה – ועי' בשו"ת שם אריה ח"א סי' כ"ז עמוד ל"ח. ד"ה אכן נראה, מה שהאריך בזה), אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר "שומר

מצוה לא ידע דבר רע". כ' בשו"ת זכר יהוסף (או"ח ח"א סי' כ"ח) דרק במצוה נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, והרבה פוסקים כ' דגם כשעושה כן לשם מצוה, מ"מ במקום דשכיח הזיקא לא שייך האי כלל, דאין סומכים על הנס (שו"ת חכם צבי סי' א', וברכ"י אהע"ז סי' ט'). בשו"ת בית שער (יו"ד סי' שד"מ וסי' ש"ג) כ' דלא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע, רק בדבר שאין הסכנה סכנה טבעית, ועוד רק כשעושהו באקראי, והשדי חמד (ח"ה מערכת השי"ן כלל נ"ח עמוד 316) האריך לחלק בין דבר שיש בו חשש סכנה שלא כדרך הטבע, לדבר שיש חשש סכנה בדרך הטבע (ע"ש ראייתו מפהמ"ש להרמב"ם ביומא פ"ח במשנה דאחזו בולמוס), דבענין טבעי לא מועיל ענין של שומר מצוה, והסביר (שם בד"ה אמנם) דענין הגנת המצוה הוא ענין סגולה רוחני, ולכן מועיל רק היכא דהסכנה אינה חזקה כגון סכנה סגולי, ובזה מהני אפילו בשכיח הזיקא, אבל בסכנה טבעי לא מהני רק בדלא שכיח הזיקא, דבכה"ג היא ג"כ חלשה כמו בסכנה סגולי. בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' צ"ג) הוסיף שאם בקיום המצוה יש סכנת נפשות ממש, אין קיומה מצוה כלל, ואדרבה איסורה קא עביד ועבירה היא בידו.

מתי אומרים "שומר פתאים ה'"

והנה מבואר בחז"ל הרבה פעמים "שומר פתאים ה'" (שבת קכ"ט: ויבמות ע"ב. וכתובות ל"ט. וע"ז ל: ונדה מ"ה.), אבל הפוסקים נחלקו באיזה אופן ניתן לסמוך ע"ז לכתחילה במקום סכנה, ולפעמים אחז"ל כיון דדשו ביה רבים יש לסמוך על שומר פתאים ה'. בשו"ת חיים שאל (ח"א סי' נ"ט) כ' דאמרינן שומר פתאים ה' רק בדברים שחז"ל סמכו עליהם, משא"כ בדשו ביה רבים בזמן האחרונים, דאין לסמוך ע"ז, ואילו בשו"ת חלקת יעקב (ח"ד סי' י"ב) פסק דסמכינן על האי כללא דשומר פתאים ה' רק היכא דדשו ביה רבים, ושכבר נזכר בגמ' או בראשונים.

למה נענש יוסף הצדיק בסבל רב כשהלך בשליחות אביו לקיים מצוה

נחלקו האחרונים במעשה של יוסף הצדיק שהלך בשליחות יעקב אבינו, ובכל זאת קרה מה שקרה. האוה"ח הק' והבית הלוי (פ' וישב) הסבירו דאע"פ שיעקב אבינו אמר "לך נא ראה שלום אחיך... והשיבני דבר" כדי שיהי שליח מצוה גם בחזרתו, אבל כיון שצוה לו ללכת לשכם, והוא המשיך לדותן שלא בציווי אביו, לכן ניזוק שם. אבל בספר המקנה בקידושין (ל"ט:) הק' על תי' זו מהא דשנינו בקידושין (נ.) האומר שלוחו צא וקדש לי אשה, הרי היא במקום פלוני, מראה מקום הוא לו (ע"ש מ"ח: נ"ט.), וא"כ י"ל דבודאי כוונת יעקב אבינו היתה שימצא אותם היכן שנמצאים, ולא דווקא בשכם, ולכן תי' באופן אחר, דכיון שהאחים שנאו אותו, ההליכה להם היתה בגדר הליכה למקום סכנה, ובכה"ג לא הו"ל לשמוע לאביו ששלחו למקום סכנה. אמנם האוה"ח הק' מיישב הקושי' באופן אחר, דבעצם כל מכירת יוסף לא היתה לרעה אלא לטובה, כמו שהוא בעצמו אמר "כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם".

שלוחי מצוה במקום סכנה

והנה במקום דשכיח הזיקא לא שייך הכלל דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, משום שאם יש חשש סכנה בקיום המצוה, אינו מחוייב לקיימה, ויתכן שגם אסור לו לקיימה, ומה"ט נפסק שלא יבדוק החמץ כשיש חור בינו לבין הנכרי משום הסכנה, ואמנם לשון השו"ע (סי' תל"ג סי"ז) הוא דבכה"ג אין צריך בדיקה כלל, משמע שאין איסור בדבר, אבל כיון שמבואר בשו"ע שם דסיבת הפטור היא משום סכנה, ממילא גם אסור לבדוק, דאסור להכניס א"ע לסכנה כדי לקיים מצוה, וכ"כ מפורש בפ"י הר"ח ומאירי ביומא (י"א.). דהיכא דשכיח הזיקא ראוי להתרחק ממנה אע"ג שהוא מצוה, משום שאין הקב"ה רוצה שימסור עצמו לסכנה, ויש להוסיף קצת ביאור, דכיון שאסור לו להכניס א"ע לסכנה, ממילא אינה מצוה, ושוב לא שייך לומר שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

מהו הגדר של שכיח הזיקא

והנה בגדר של שכיח הזיקא כ' הפתי"ש (יו"ד סי' קנ"ז סק"ג) בשם התפארת ישראל (ברכות פ"א מ"ג) דמותר להכניס עצמו לספק סכנה היכא דלא שכיח הזיקא, ומצוה דעסיק בה, אגוני מגני, והביא ראיי

מהסוגי בעירובין (כ"א:). שר"ע הי' חבוש בבית האסורים והכניס א"ע לספק סכנה לצורך נט"י, וסמך א"ע שלא יניחו שומר בית האסורים למות בצמא, אבל כל ההיתר הוא רק במקום דלא שכיח הזיקא.

להכניס את עצמו לספק סכנה לקיים מצוה ונ"מ בין מצוה המוטלת עליו לשאינה מוטלת עליו

והנה בהאי שאלה אם המוהל חייב או מותר או אסור ללכת לכפר ערבי למול תינוק שם, כבר דנו הפוסקים אם מותר להכניס א"ע בסכנה כדי לקיים מצוה שאינה מוטלת עליו, ואפילו אם נאמר שבספק סכנה יש מקום להקל (עי' שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' כ"ח, ופתי"ש יו"ד סי' קנ"ז סק"ג בשם התפא"י בברכות פ"א מ"ג סק"ה, דמותר להכניס עצמו לספק סכנה לקיים מצוה, במקום דלא שכיח הזיקא, ומצוה דעסיק בה אגוני מגני עליה), בדרך כלל רוב כפרים ערביים הם יותר מספק סכנה, ומ"מ אם הי' הולך שם גם לצורך פרנסתו, יש לדון טובא, ואפשר יש לחלק בין חיוב שלו כגון למול את בנו, ובין מצוה שאינה מוטלת עליו, ואע"פ שמצאנו שמותר לקיים מצוה שיש בה קידוש ה' גם במקום סכנה, אבל קשה לומר שברית מילה נכלל בגדר זה, ומסתמא הדרך המובחר ביותר הוא לתאם עם הרשויות שחיללים ילוו אותו.

האם בשלוחי מצוה אינן ניזוקין יש נ"מ בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן

עוד יש לדון בהא דשנינו בפסחים (ק"ט:). שתקנו ד' כוסות בליל פסח, והק' הגמ' היאך תקנו לשתות זוגות, והק' הרבה אחרונים על קושיית הגמ', הלא קיי"ל דשומר מצוה לא ידע דבר רע, והרי הוא מקיים מצוה בשתיית ד' כוסות, ואמנם יש רוצים לחלק בין מצוה דאורייתא לדרבנן, ורק בדאורייתא אמרינן הכי (והכי מבואר בדע"ת למהרש"ם סי' תנ"ה ס"א), אבל השד"ח (ח"י במכתב לחזקיהו פסחים קט"ז) הקשה דאין לחלק הכי, דהרי חז"ל למדו דשלוחי מצוה אינן ניזוקין מהמצוה של עלייה לרגל, וחז"ל הקשו שם למה אין לבדוק חמץ בחור שנמצא בין ישראל לנכרי, דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, אע"פ שבדיקת חמץ היא רק מדרבנן, ועכצ"ל דהאי סברא קאי בתרווייהו.

אמנם יש לחלק קצת, דהתם בד' כוסות הנידון הוא על "שומר מצוה לא ידע דבר רע" ואפשר בזה שפיר יש לחלק בין דין דאורייתא לדין דרבנן, ובדרבנן לא אמרינן הכי, אבל זה אינו, דהרי יש ראיות דגם במצוה דרבנן נאמר האי כלל דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ואמנם מצאנו כן בדאורייתא ברמ"א בהל' פסח (סי' תנ"ה ס"א) שפסק דאע"פ שאסור לשתות מים שבא בזמן התקופה הנופלת, אבל כשמשמש במים הללו למצת מצוה אין לחוש לסכנה, והט"ז הסביר כיון שהוא ליל שימורים א"צ לחוש, ומי ששופך המים הללו הרי הוא מזלזל בשומר מצוה לא ידע דבר רע, וכמו"כ הרבה פוסקים ס"ל דבמקום יבום א"צ לחוש לקטלנית אע"פ שב' בעלים שלה נפטרו, דשומר מצוה לא ידע דבר רע (עי' ברכ"י אהע"ז סי' ט'), אמנם יש חולקים ע"ז (עי' שו"ת חכם צבי סי' א'), ומ"מ היינו רק משום דשכיח הזיקא, אבל בלא"ה, גם במצוה דרבנן ס"ל דאין לחוש, וכן פסק המ"ב (סי' רל"ט שעה"צ סק"יז) דאע"פ שאין לישון יחידי בלילה, מ"מ במקום חשש איסור יחוד, יש להקל על סמך שומר פתאים הי'.

גדר החיוב הרחקה ממי שיש לו מחלה המדבקת ומצות ביקור חולים אצלו

סתירה בשיטת הרמ"א אם צריך להתרחק ממחלה המדבקת

בשו"ת הרמ"א (סי' כ') מביא מעשה שהיה בראובן שהשכיר ביתו לשמעון שידור אצלו לתקופה מסויימת, ואחרי שעשו כל הקניינים באופן שאין אחד מהם יכול לחזור בו, חלתה אשת שמעון השוכר במחלת צהבת, וראובן מעכב משמעון מלהכנס לחדר שהוא שכר, וטענתו היא שעל דעת כן לא השכיר לו דהרי זו מחלה מדבקת, ובעקבות אונס כזה רוצה ראובן לחזור בו מהשכירות. הרמ"א התחיל תשובתו וכתב דזה פשוט, כיון שכבר נגמר קנייני השכירות כמנהג העיר, נחשב קנין גמור כאילו שכרו וקנאו בכסף ובשטר ובחזקה, ואחרי שהאריך לדון דלא שייך לבטל את הקנין בטענת אונס, סיים תשובתו בזה"ל: סוף דבר איני רואה כלל שיוכל משכיר זה לומר אדעתא דהכי לא השכרתי, אף אם נודה שזה שחלתה אשתו של שוכר מיקרי אונס, כש"כ שאינו אונס שראוי לחזור בגינו, כי מה שאומר שהוא חולי מדבק, כולו הבל, ומי שלבו נוקפו אומר כן, כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא, ואם היה כדברי המשכיר, בטל כל דיני ביקור חולים, כי לא מצינו בשום מקום שחילקו בין חולי מדבק

לשאינו מתדבק, חוץ מלענין בעל ראתן (נ"ב. י"א שהוא צרעת וי"א מחלת זיבה) דאסרו לישב בצילו עכתו"ד. יש לציין שהש"ך (ח"מ ס"י ש"י"ב סק"ב) מביא הרמ"א להלכה, שאם חלה השוכר או אשתו אחרי גמר השכירות, אין המשכיר יכול לעכב עליו מלהכנס, אבל הנתיבות שם (סק"ב) פסק שאם המשכיר לא ידע מזה והוא חולי המדבק, הוי מקח טעות.

אבל הקשו על מש"כ הרמ"א, אב"א ממה שהוא בעצמו נהג, ואב"א ממה שפסק במקום אחר, דהרי בשנת שט"ז ברח מקראקא "מחמת עיפור האויר", והלך לשידלוב, ושם כתב פירושו "מחיר יין" על מגילת אסתר, ושלחו כמשלוח מנות לאביו (כמו שכתב בהקדמתו לספר הנ"ל), ואב"א לפי מה שפסק בעצמו בשו"ע (יו"ד ס"י קט"ז ס"ה) בשם המהרי"ל, שיש לברוח מן העיר כשיש דבר בעיר (אמנם י"א דיש לדון אם מחלת הקורונה מוגדרת כמכת דבר, אבל בכל אופן בודאי היא מוגדרת כמגיפה), ויש לצאת מן העיר בתחילת הדבר ולא בסופו, וכל אלו הדברים הם משום סכנה, ושומר נפשו ירחק מהם, ואסור לסמוך אנס, או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה.

מצות ביקור חולים כשיש מחלה מדבקת

הרי מפורש בדבריו דכשיש מגיפה של דבר בעיר צריך לצאת מן העיר, אבל יש ליישב התמיה לפי מה שציין בביאור הגר"א שם לסוגי' בב"ק (ס:) דבר בעיר, אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים, דכיון דיהיבא ליה רשות, מסגי להדיא. לפ"ז אפשר יש לחלק בין רבים ליחיד, ורק ברבים כשמלאך המות משתולל בעיר, צריך לצאת מהעיר, וזהו הפסק של הרמ"א בשו"ע, אבל ביחיד א"צ לצאת כיון שמלאך המות אינו משתולל, וזהו הפסק בשו"ת הרמ"א, ואע"פ שכתב שם שיש מצות ביקור חולים גם בחולי מדבקת, הסביר הג"ר שלום שבדרון זצ"ל (דעת תורה יו"ד ס"י שלי"ה בהג"ה) דכוונת הרמ"א היא שיעמוד בבית החיצון, וישאל החולה אם הוא זקוק לעזרה בנקיון הבית, וישמע את צערו, ויתפלל עליו, ובזה י"ח מצות ביקור חולים, דזה עיקר תכלית המצוה (וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס"י רנ"א אות ה' שג"כ תמה היאך שייך לומר שיש מצות ביקור חולים במי שחולה במחלה מדבקת, והסביר כמש"כ הגר"ש שבדרון זצ"ל, שיכול לבקר אצלו בלי להתקרב אליו ע"ש).

עוד יש להוסיף מש"כ רע"א (יו"ד ס"י קט"ז ס"ה) וז"ל בספר רבינו בחיי (פ' קרח) כתב בפסוק (במדבר ט"ז כ"א) "הבדלו מתוך העדה" וז"ל ומה שהצריך לומר הבדלו, והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות, ולא היה צריך הבדל אצלו, שהרי יכול הוא להמית את הרבים ולהחיות אחד בתוכם, וכמו שאמרו ז"ל (רמב"ן שם י"ז י"ז) שנים ושלושה מתכסים בטלית אחת, השנים מתים והאמצעי נמלט, כענין שכתוב (תהלים צ"א ז') "יפול מצדך אלף", וא"כ מה צורך לומר "הבדלו", אלא כדי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הדבר, כענין האמור באשתו של לוט (בראשית י"ט כ"ה) "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" או מטעם שאמרו ז"ל (ב"ק ס.) כשמידת הדין מתוחה, אינו מבחין בין צדיק ורשע וכו' עכ"ל.

הפתי"ש (יו"ד ס"י קט"ז סק"ח) ציין לשו"ת הרשב"ש (ס"י קצ"ה) שהקשה מה תועיל לברוח בימי דבר ר"ל ממקום למקום, אם נכתב בר"ה למיתה מה מועיל לברוח, ואם נכתב לחיים, לא תזיקנו העמידה. ויש לציין מש"כ בתו"ד (ד"ה ואחר), אחרי שפירט ההנהגה הראויה בשעת הבריאות להשוות הנהגתו ולאחוז במצוה במאכלו ובמשקהו ובמלבושיו ובשינתו וכו' וז"ל אבל בימות המגיפה צריך להזהר בתכלית השמירה, ושיוסיף בהנהגתו לנקות המותרים, ושלא להרבות במזון, ושיאכל דברים טובי האיכות ומעטי הכמות, וירבה המנוחה, וירחיק היגיעה, וירבה מהמנוחים הטובים, וירחיק האנחה וירבה השמחה, כל זה בקצה אחד מהקצוות, ולא יספיק בזה המצוה בלבד, וזהו "אל יהלך אדם באמצע הדרכים" אלא בקצה האחרון, וכל זה הוא ענין טבעי עכ"ל.

סיכום לדינא

א. מי שרגיל לטבול כל עש"ק, אינו יכול לסמוך על הכלל ששלוחי מצוה אינן ניזוקין, משום דשכיח הזיקא ברחיצה זו גם אם יזהרו שם, ואמנם יש שטוענים שאם נזהר לטבול ואח"כ להתרחץ היטב היטב בסבון, לא יאונה לצדיק כל און, אבל כיון שאמרו חז"ל שניתן להטהר גם בשפיכת ט'

קבין, לכן עדיף שלא לטבול במקוה, ובפרט שיש לו ברירה זו של ט' קבין (לשיטת מרן החזו"א זצ"ל הוא 23 ליטר לכתחילה ובשעה"ד 17.5 ליטר, ולפי הגר"ח נאה זצ"ל הוא 18 ליטר לכתחילה ובשעה"ד 12.5 ליטר).

ב. אם תינוק נמצא בביה"ח ביום השמיני ללידתו, עדיף למולו שלא בנוכחות מנין, משום שאם יוציאו אותו מבית החולים, יש איזה סיכון קטן לתינוק, ואילו המעלה של מילה בנוכחות עשרה נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ה ס"ו) בזה"ל: היכא דאפשר עבדינן למילה בעשרה (ובטעם הדבר הסבירו המפרשים, כדי להעיד שהאב הכניס את בנו לבריתו של אברהם אבינו, ועוד משום שהמילה נקרא אות וכדי לפרסם הנסיון והאות שבו נסנתה אברהם אבינו, ועוד כדי להודות בפני עשרה – ע' אוצר הברית ח"א פ"ג סי' י"א), והיכא דלא אפשר עבדינן בפחות מעשרה, ולפ"ז בנד"ד יש למולו בביה"ח משום שהחשש סכנה גובר על המעלה של מילה בעשרה.

ג. מוהל שנתבקש למול תינוק שנולד מאמא יהודיה ואבא ערבי והם גרים בכפר ערבי, אין עליו חיוב וגם אסור לסכן את עצמו אפילו בספק סכנה בכדי למול התינוק, דהרי אין מצוה זו מוטלת דווקא עליו, ובפרט שבדרך כלל הכניסה למקומות כאלו מוגדרת כשכיח הזיקא, ומ"מ כיון שיש כפרים ערביים שנכנסים שם לצורך פרנסה, כגון לקנות חלקי חילוף לרכבים הרבה יותר זול מהמחיר הרגיל, אם באמת אין שם סכנה ודאית, אע"פ שא"א לחייבו ללכת שם למול תינוק אחר, מ"מ אפשר מותר לו ללכת שם, ולמעשה הדרך המובחר ביותר הוא לתאם עם הרשויות שחיילים ילוו אותו.

מקורות בחז"ל למגיפה לפני ימות המשיח

עוד נוסיף כמה מראה מקומות על מה שאחז"ל בקשר למצב שלנו היום בעיקבתא דמשיחא.

א. התוספתא בתענית (פ"ב הי"א) מביאה ג' שיטות (וכן הובא בילקוט שמעוני פ' נח רמז ס"א סוף פ"ט) בענין השבועה של הקב"ה שלא יביא מבול לעולם: **א.** ר' מאיר אומר מבול של מים אין, אבל מבול של אש ושל גפרית יש, כדרך שהביא על הסדומיים שנאמר "וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש". **ב.** ר' יהודה אומר מבול של כל בשר אין, אבל מבול של יחידים יש, כיצד, נפל לים, טבעה ספינתו בים ומת, הרי הוא מבולו. **ג.** ר' יוסי אומר מבול של מים אין, אבל **מבול של דבר לעובדי כוכבים לימות המשיח יש**, שנאמר (זכריה י"א) "ואקח את מקלי את נועם.... ותופר ברית ביום ההוא".

ב. במדרש רבה (שיר השירים פרשה ב' רמז כ"ט) כ' "התאנה חנטה פגיה", אמר ר' חייא בר אבא, **סמוך לימות המשיח דבר גדול בא לעולם והרשעים כלים**, "והגפנים סמדר נתנו ריח" **אלו הנשאים, ועליהם נאמר "והנשאר בציון והנותר בירושלים"**.

ג. במדרש רבה (קרח פרשה י"ח סוף אות כ"ב) כ' שדרכו של הקב"ה לעשות שליחותו ע"י דברים קלים לכל המתגאין עליו, שלח להם בריה קלה להפרע מהם להודיעך שאין גבורתן ממש, **ולעתיד לבא עתידי הקב"ה ליפרע מן האומות ע"י דברים קלים** שנאמר (ישעיה ז') "והיה ביום ההוא, ישרוק ה' לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים, ולדבורה אשר בארץ אשור".

עצת האריז"ל כשיש מגיפה ר"ל

הכף החיים (יו"ד סי' קט"ז סקס"ב) הביא עצות בשם האריז"ל מה לעשות כשמתפשטת מגיפה של דבר, וכתב שאמירת פטום הקטורת היא הנהגה נפלאה בזמן הדבר, וטוב לקיים ג"כ "והגית בו יומם ולילה", והסוד הוא כי לקח טוב – "לקח" בגימטריא "מגיפה", וגם יזהר מלדבר שקר, וזהו כלל גדול, כי מי שהוא מדבר שקר בזמן המגיפה הוא מסוכן ר"ל.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א באתרנו:

<http://pninim.co.il/> תחת הלינק: **שיעורי הגאון רבי יום**

טוב זנגר